

**Міністерство освіти і науки України
Ужгородський національний університет**

**СУЧАСНІ ДОСЛІДЖЕННЯ
З ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ**

Випуск 2

Збірник наукових статей

Ужгород - 2004

З М І С Т

МОВОЗНАВСТВО

<i>Lizanec P.N.</i> Die Typen der regionalen linguistischen Atlasse und die Methodik deren Abfassung.....	5
<i>Fabian M.P.</i> On further improvement of cross-cultural communication.....	16
<i>Устюгова Л.М.</i> Особенности лексики русского языка начала XX в.	19
<i>Toth A.</i> Polysemy and homonymy in WordNet.....	28
<i>Hvozdyak O., Melika G.</i> Auswirkung der linguualen Interferenz im multiethnischen Raum von Transkarpatien (Ukraine).....	36
<i>Кікало А.В.</i> Засоби вираження адресатності у французькому політичному дискурсі.....	44
<i>Рогач Л.В.</i> Моносемія лінгвістичних термінів в українській та англійській мовах	49
<i>Kačmárová A.</i> On the grammatical function of –ly intensifiers (based on the conducted research).....	54
<i>Pavličková E.</i> Paradox between precision and all-inclusivity and paradox between clarity and complexity in law language.....	61
<i>Rafajlovičová R.</i> Subordinate clauses in oral and written discourse.....	67
<i>Rázusová M.</i> Transaction and interaction in political interview.....	71
<i>Tomascikova S.</i> Info-drama elements in discourse of television news.....	78
<i>Tomášiková S.</i> Prototypisierung der deutschen Präpositionen.....	90
<i>Ferenčík M.</i> Social categorization and politeness in the media dialogue.....	97
<i>Barsony O.</i> Moving along the scale of grammaticalization: the English Present Perfect.....	104
<i>Bochan P.O.</i> Functional-semantic characteristics of pro-words in contemporary English.....	111

<i>Alexeyeva I.O.</i> Islam and the west through language perspective.....	118
<i>Бабій О.І.</i> Особливості зіставлення української та англійської мов (на матеріалі фразеологічних одиниць, що позначають емоційно-чуттєву сферу людини).....	123
<i>Басиров Ш.Р.</i> Структурно-семантична характеристика відприкметникових конфіксних зворотних дієслів (на матеріалі індосвропейських мов).....	128
<i>Білецька Т.О.</i> Оцінна конотація дейксису (на матеріалі передвиборчих дебатів).....	135
<i>Боднар Р.В.</i> Соціокультурні фактори формування соціолекту підлітків..	142
<i>Граб Д. І.</i> Гіперо-гіпонімічні зв'язки в юридичній терміносистемі французької мови.....	147
<i>Есенова Е.Й.</i> Способи відтворення деяких англійських губних фонем графічними засобами української мови (на матеріалі запозичених апелятивів).....	153
<i>Іжовська І.Ю.</i> Paradicsom як овочева культура в угорській кулінарії...	159
<i>Карабелеш Я.А.</i> Імплицитна інформація у французькій рекламі.....	169
<i>Кацберт Т.Л.</i> Стереотипи та їх вплив на процес міжкультурної комунікації.....	176
<i>Коваленко Г.М.</i> Словотвірні типи в англійській лексиці моди ХХ століття.....	183
<i>Моргун А.В.</i> Вопрос о ядре и периферии класса общеупотребительных непроеизводных фитонимов.....	188
<i>Ніколаєва Л.Б.</i> Терміни спорідненості – композити (типологічне дослідження).....	195
<i>Стринадко О.В.</i> Дискурс як втілення мовної особистості (на матеріалі текстів Н.Хомського 60-90 років ХХ сторіччя).....	201
<i>Шваб Т.О.</i> Реалізація концептуальної опозиції “свій-чужий” в давньоанглійському героїчному дискурсі.....	208

Література

Дячук Т.М. Українська соціально-економічна термінологія: становлення і кодифікація. Автореф. дис. канд. філ. наук.- К., 2003.- 20 с.

Журавлева Т.А. Особенности терминологической номинации.- Донецк: Донбасс, 1998.- 252 с.

Круковский В.І. Комунікативно-прагматичний аспект французьких законодавчих текстів / на мат. Цивільного кодексу Франції та інших юридичних текстів /: Автореф. дис. канд. філ. наук.- К., 1996.- 19 с.

Панько Т.І., Кочан І.М., Мацюк Г.П. Українське термінознавство.- Львів: Світ, 1994.- 215 с.

Summary

The article deals with the problem of hyper-hyponymic bounds in law terminology of the French language. The hyper-hyponymic bounds form a special microsystem of terms the meanings of which mark up a stable relation. The law terms coming into hyper-hyponymic relations form the logical system:

СПОСОБИ ВІДТВОРЕННЯ ДЕЯКИХ АНГЛІЙСЬКИХ ГУБНИХ ФОНЕМ ГРАФІЧНИМИ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ (на матеріалі запозичених апелєтивів)

Есенова Е.Й.

Ужгородський національний університет

Для того, щоб іншомовне слово увійшло у мову-реципієнт, потрібна насамперед зміна його фонетики та графіки, адже фонетичні системи мови-джерела та мови-реципієнта значно відрізняються одна від одної. Для сучасного мовознавства питання нормалізації та адаптації запозичень англійського походження в українській мові залишається невирішеною. Перед мовознавцями постала важлива проблема: вивчення особливостей фонетико-орфографічної, граматичної, лексичної та семантичної адаптації запозичень у мові-реципієнті. Ця проблема тісно пов'язана із загальними науковими і практичними завданнями мовознавства, зокрема питаннями мовних контактів, практичної транскрипції та транслітерації, проблемою варіативності запозичень у мові-реципієнті тощо.

Окремі аспекти адаптації та функціонування англіцизмів в українській мовній системі вивчалися мовознавцями. Однак більше уваги в цих дослідженнях приділялося етимологічним аспектам ідентифікації слів англійського походження в українській мові, певним англо-українським

лексичним відповідностям, а також словотворчій структурі похідних від англійських запозичень. Фонографічний аспект адаптації англіцизмів розглядався здебільшого на матеріалі власних назв: (див. Гудманян [1999], Мозговий [1986], Чопик [1991]). Але якщо з проблем фонографічної адаптації англійських власних назв в українській мові є декілька фундаментальних досліджень, то розгляд цієї проблеми на базі апелювальної лексики обмежується в основному невеликою кількістю періодичних публікацій.

Мета статті зумовлена у першу чергу значною кількістю невирішених питань у сфері проблематики мовної взаємодії. Конкретною метою дослідження є проведення фонетико-графічного аналізу варіантів передачі апелювальної англійської походження, що містять губні фонем [m], [w], [f], [v], засобами української мови, а також узагальнення отриманих результатів щодо найраціональнішої передачі англіцизмів-апелювальної, у складі яких зустрічаються ці фонем, графікою української мови.

Для досягнення цієї мети ми спробуємо розв'язати ряд завдань, серед яких найголовнішими є: 1) зробити зіставний аналіз наведених вище англійських фонем з їх українськими відповідниками; 2) виявити варіанти графічних виражень цих фонем та їх сполучень у рамках обраного мовного матеріалу; 3) визначити варіанти їх української передачі; 4) зробити конкретні узагальнення щодо найраціональнішої передачі поданих фонем графічними засобами української мови при трансформації нових англіцизмів.

Нами зафіксовано 4 варіанти графічного вираження фонем [m] в англійській мові, які реалізуються 6-ма варіантами української передачі. У 93% випадків ця фонема відтворюється українською літерою М, наприклад:

m — м *market* [ˈmɑːkɪt] — маркет; *me* — м *time* [taɪm] — тайм;
mm — м *shimmy* [ˈʃɪmi] — шими; *mb* — мб *rhumb* [rʌm] — румб.

В останньому прикладі маємо справу з так званою „німою” приголосною, що входить у графічне вираження фонем [m]. В англійській мові, як і в деяких інших мовах з етимологічною орфографією, ці літери не передають звуку, а лише пишуться. Раніше вони позначали звуки, які були близькими за місцем утворення до одного з сусідніх звуків, але пізніше вони зникли внаслідок асиміляції. Крім згаданого сполучення *mb*, прикладами можуть служити й інші сполучення:

st — *Christmas* [ˈkrɪsməs], *tch* — *match* [mætʃ].

Відтворення „німих” приголосних, на нашу думку, повинне зберігатися при трансформації англійських апелювальної засобами української графічної системи. Це не тільки допоможе уникнути омонімічних словоформ в українській мові. Справа у тому, що „німі” приголосні пов'язані з розвитком англійської орфографії, колись ці звуки вимовлялись. Зберігаючись на письмі, вони часто відображають

оригінальний морфемний склад англійського слова. Крім того, відтворення такого приголосного українською графікою не спотворюватиме вимову англійського слова, яке стало прототипом запозичення, оскільки цей звук є, як правило, досить близьким фонологічно до сусіднього приголосного.

Аналізуючи способи передачі фонemi [m], ми зіткнулись також з проблемою так званих „німих” голосних, вірніше, літери E. Вона зображується графічно у кінці слова або у кінці частини складеного слова. Оскільки фонетичного виявлення вона не отримує, її не слід передавати на українську мову, тому що це значно спотворить звучання англійського слова, яке є прототипом запозиченого англіцизму. Наведемо приклади:

me — m game [geim] — гейм; de — d inside [ˈinsaid] — інсайд.

Англійський звук [m] та український [м] є губно-губними зімкненими носовими приголосними. Таким чином, між ними існує пряма фонематична відповідність. Тому відтворення англійської фонemi [m] українською літерою М можна вважати фонологічно коректним. При цьому можна зберігати „німі” приголосні та не слід передавати „німі” голосні літери.

Англійська фонема [w] є губно-губним щілинним дзвінким сонантом. Її артикуляційні характеристики в основному збігаються з характеристиками української фонemi [в]. Загальна кількість графічних виражень фонemi [w] в англійській мові 34, а загальна кількість варіантів української передачі в рамках нашого мовного матеріалу — 44. Ми говоримо тут про загальну кількість, оскільки передачу цієї фонemi на українську мову неможливо розглядати ізольовано, а лише у сполученні з голосними. Таких варіантів нами зафіксовано 16. Їх можна поділити на три групи:

- 1) [w] + монофтонг: [w+ɔ], [w+ɔ:], [w+e], [w+æ], [w+i], [w+i:], [w+o], [w+o:], [w+u], [w+ʌ];
- 2) [w] + дифтонг: [w+ei], [w+ai], [w+ɔu], [w+eɔ];
- 3) [w] + трифтонг: [w+aiɔ], [w+oiɔ].

Кожне з цих сполучень має свої варіанти графічного вираження і, відповідно, свої варіанти української передачі. Розглянемо детальніше сполучення [w+e]. Воно має 3 варіанти графічного вираження та 4 варіанти української передачі, наприклад:

*we, whe — ve western [ˈwestən] — вестерн, wherry [ˈweri] — верей,
wea — ve, vi sweater [ˈswetɚ] — светп, sweating [ˈswetiŋ] — світинг.*

Відтворення сполучення [w+e] в одному з цих прикладів не може вважатися фонетично виправданим. Передавати його слід сполученням українських літер VE.

Розглянемо інше сполучення звука [w] з монофтонгом: [w+i]. Воно має 3 варіанти графічного вираження та 5 варіантів української передачі, наприклад:

wi, whi — *vi* *willis* [ˈwɪlɪs] — *віліс*, *whisky* [ˈwɪski] — *віскі*,
wi, whi — *yī* *swing* [ˈswɪŋ] — *свінг*, *whip-stock* [ˈwɪpstɒk] — *вінсток*.

Сполучення [w+ei] має 5 варіантів графічного вираження в англійській мові та 7 варіантів української передачі. Наведемо приклади його відтворення:

way, weigh — *вей* *gangway* [ˈgæŋweɪ] — *генгвей*, *dead-weight* [ˈdedweɪt] — *дедвейт*,

way — *вай*, *yeū* *tramway* [ˈtræmweɪ] — *трамвай*, *free-way* [ˈfriːweɪ] — *фрі-вей*,

wha, wa — *ве* *whale-boat* [ˈweɪlbɔt] — *вельбот*, *wales* [ˈweɪlz] — *вельси*.

Як видно з наведених прикладів, основна різниця в українській передачі фонем [w] — це відтворення її за допомогою літер В або У, за якими слідує відповідні голосні (у передачі яких, до речі, теж немає одноманітності). Стосовно відтворення фонем [w] українською літерою У можна сказати, що така передача не знаходить серйозних виправдань. Англійська фонема [w] та українська [y] належать до різних категорій фонем: перша є голосною, а друга — приголосною. Однак не слід забувати, що звук [w] — сонант, тобто за деякими ознаками наближається до розряду голосних. Але це не може служити достатньою основою для передачі фонем [w] українською літерою У.

У системі українських приголосних є фонема, яка за своїми фонологічними характеристиками значно ближча до звука [w], ніж українська голосна [y]. Це звук [в], вимова якого майже ідентична до вимови англійського [w]. Саме тому вважаємо за доцільне даний англійський звук передавати українською літерою В у будь-якій позиції, тим більше, що цей спосіб не суперечить сучасній практиці передачі та у процентному відношенні переважає усі інші способи. З таким способом погоджуються й сучасні мовознавці (див. Демчук [1997], Зорівчак [1997]). Що стосується відтворення другого елемента сполучень з фонемою [w], то його доцільно передавати за тими ж принципами, що і відповідні монофтонги, дифтонги, трифтонги.

Англійська фонема [f] має 4 варіанти графічного вираження в англійській мові, зафіксованих нами, які реалізуються 6-ма варіантами української передачі:

f, ff — *ф* *french* [ˈfrentʃ] — *френч*, *office* [ˈɒfɪs] — *офіс*,

fe, ph — *ф* *safe* [seɪf] — *сейф*, *microphone* [ˈmaɪkrəˈfɒn] — *мікрофон*.

Як видно з наведених прикладів, незалежно від форми графічного вираження приголосного [f] в англійській мові, на українську мову він практично завжди передається літерою Ф. Оказіональна передача його через українські літери П та В є, на нашу думку, помилковою:

f — *п, в* *fall under* [ˈfɔːlˈʌndə] — *полундра*, *half-volley* [ˈhɑːfvɒli] — *хавволей*.

Англійський приголосний [f] та український [ф] є губно-зубними щілинними фрикативними звуками, тому між ними існує пряма фонематична відповідність, і передачу англійського [f] за допомогою української літери Ф можна вважати фонологічно коректною.

Англійський губно-зубний [v] не має прямого відповідника у системі приголосних української мови. Англійський [v] є щілинним фрикативним звуком, а найближчий його український відповідник — звук [в] є губно-губним щілинним центральним сонантом. Однак на практиці приголосний [v] завжди передається українською літерою В. У рамках нашого мовного матеріалу дана фонема реалізується 2-ма варіантами графічного вираження в англійській мові та 3-ма варіантами української передачі.

Відтворення англійського [v] за допомогою української літери В можна вважати фонологічно виправданим, оскільки український звук [в] є найближчим фонологічним відповідником англійського [v] — обидва належать до розряду губних щілинних приголосних. Крім того, більш близького відповідника для даного англійського звука у системі українських приголосних просто немає. Такий спосіб відтворення цілком підтримується сучасною практикою передачі звука [v]:

v, ve — в *volley-ball* [ˈvɒlibo:l] — *волейбол*, *detective* [diˈtektɪv] — *детектив*.

„Німу” літеру Е після літери V не слід зберігати. Суперечить цьому принципу лише традиційна передача двох зафіксованих нами англіцизмів: *ve* — *ve* *Lovelace* [ˈlʌvleɪs] — *ловелас*, *sovereign* [ˈsɒvrɪn] — *совєрен*.

Таким чином, ми докладно розглянули усі способи передачі чотирьох англійських губних фонем, що містяться у складі прототипів відповідних запозичених українською мовою англійських лексем. Аналіз способів графічних виражень англійських фонем [m], [w], [f], [v] та варіантів їх української передачі дозволив нам зробити наступні висновки:

- 1) Англійську фонему [m] слід відтворювати за допомогою української літери М, зважаючи на близькість англійського приголосного з відповідним українським звуком: *modem* [mɒˈdem] — *модем*.
- 2) Губно-губну фонему [w] у сполученнях з монофтонгами, дифтонгами та трифтонгами доцільно передавати українською літерою В у якості першого елемента, а наступні голосні відтворювати у відповідності з правилами передачі голосних фонем: *western* [ˈwestən] — *вєстерн*, *willis* [ˈwɪlɪs] — *віліс*, *gangway* [ˈgæŋweɪ] — *генгвей*.
- 3) Дві англійські губно-зубні фонemi [f] та [v] слід передавати відповідно українськими літерами Ф та В, враховуючи близькість українських фонем, що позначаються даними літерами, з відповідними англійськими фонемами: *vesting* [ˈvestɪŋ] — *вєстінг*, *fixing* [ˈfɪksɪŋ] — *фіксінг*.

Питання передачі англіцизмів-апелативів графічними засобами української мови не розглядалися у всій сукупності. Конкретні принципи

та рекомендації щодо передачі іншомовних слів у мові-реципієнті стосуються, як правило, окремих звуків чи окремих орфограм. Це призводить до того, що в українській мові значно збільшується кількість фонетичних та орфографічних варіантів англіцизмів-апелятивів, що не сприяє їх уніфікованій та одноманітній передачі графічними засобами української мови. Саме тому проведення подальших розвідок у цьому напрямку має безсумнівні перспективи.

Література

Гудманян А.Г. Чужомовна пропріальна лексика у фонографічній системі української мови. — Ужгород: Ліра, 1999. — Кн.1. — 482с.

Демчук С. Пора вже вдосконалити „Український правопис”. Не примітивізуймо, лиш удосконалюймо наш правопис // Український правопис: так і ні (Обговорення нової редакції „Українського правопису”). — К.: Рідна мова — Довіра, 1997. — С.106—113.

Зорівчак Р.П., Медвідь О.С., Теплий І.М., Бреславська О.С. Правопис слів іншомовного походження // Український правопис: так і ні (Обговорення нової редакції „Українського правопису”). — К.: Рідна мова — Довіра, 1997. — С.133—138.

Мозговий В.І. Взаємодія мов і процеси адаптації іншомовної топонімії // Мовознавство. — К.: Наук. думка, 1986. — №4. — С.22—28.

Чопик Б.Г. Транскрипція англійських назв українською мовою // Мовознавство. — К.: Наук. думка, 1991. — №1. — С.18—25.

Summary

The article deals with some problems of phonetical and graphical adaptation of English borrowed words in Ukrainian. The English labial phonemes have different variants when transformed into Ukrainian graphemes. Comparative phonological analysis of some English phonemes and their possible Ukrainian substitutes is presented in the given article. Some general problems of phonetical and graphical assimilation of English borrowings in Ukrainian are also touched upon.